

NÂBÎ'NİN SİYER-İ VEYSÎ'YE YAZDIĞI ZEYİLLERDE YARARLANDIĞI KAYNAKLAR

Abdulsamet ÖZMEN*

Öz

17. yüzyıl Türk edebiyatının önemli simalarından olan Nâbî (ö.1124/1712), Siyer-i Veysî'ye iki zeyl yazmıştır. Nâbî'nin yazdığı zeyiller, Siyer-i Veysî'nin devamı niteliğindedir. Bundan dolayı Nâbî, bu eserlerinde dil, üslup ve muhtevâ olarak Veysî'nin Siyer'ine bağlı kalmıştır. Veysî, Siyer'ini yazarken bazı Arapça ve Farsça kaynaklardan yararlanmışır. Nâbî de zeyillerini yazarken bazı kaynaklardan istifade etmiştir. Bu kaynaklar, başta Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şerifler olmak üzere çeşitli siyerler, tarih kitapları ve bazı divanlardan oluşmaktadır. Bu çalışmada, eser te'lif edilirken yararlanılan kaynaklar gösterilmiş ve yararlanılan kaynaklardan bazı örnekler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Nâbî, siyer, kaynaklar.

SOURCES USED IN ADDENDUM WRITTEN BY NÂBÎ TO SİYER-İ VEYSÎ

Abstract

Nâbî, one of the important figures of 17th century Turkish literature (d.1124 / 1712), wrote two addendum to Siyer-i Veysî. Nâbî's addendum are the follow-up to Siyer-i Veysî. Therefore, in these works Nâbî was dependent on Siyer-i Veysî's Siyer (Sirahs Rasul Allah) in terms of language, style and content structure. Siyer-i Veysî benefited from some Arabic and Persian resources while writing his Siyer (Sirahs Rasul Allah). Nâbî also benefited from some resources while writing his addendum. These resources consist of, particularly Holy Qur'an and hadith, various Sirahs Rasul Allah, history books and some divans. In this study, sources which were used in the work are presented and some examples are given from the sources.

Key words: Nâbî, Sirah Rasul Allah (prophetic biography), sources

Giriş

Siyer-i Veysî¹

16. yüzyıl sonu 17. yüzyılın başında yaşayan Veysî (ö.1037/1628), Dürretü't-Tâc Fî Sîreti Sahibi'l-Mî'râc adıyla bir siyer kitabı yazmıştır. Veysî'nin Siyer'i iki ciltten oluşmaktadır. Birinci cilt, Hz. Peygamber'in Mekke döneminden bahseder. Bu cilt, 23 başlıktan müteşekkildir. İkinci cilt ise, Hz. Peygamber'in Medine hayatından bahseder ve 14 başlıktan ibârettir. İlk cilt, Hz. Peygamber'in şecerelerinin tanıtımından başlayıp, Hz. Peygamber'in hicrete yönelmesi hadisesiyle son bulmaktadır. İkinci cilt ise, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti ve Mescid-i

* Arş. Gör., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Diyarbakır. asametozman@gmail.com

¹ Siyer-i Veysî konusu, "Nuran Öztürk, Siyer Türü ve Siyer-i Veysî, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri 1997" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kuba adlı hadise ile başlayıp, Mervân'ın kızı Âsmân'ın öldürülmesi hadisesine kadar meydana gelen olayları ihtiva etmektedir (Öztürk, 1997:35,36).

Veysî, Siyerinde oldukça külfetli bir üslûp kullanmıştır. Veysî, Siyerini te'lif ederken birçok Arapça ve Farsça kaynaktan istifade etmiştir. Bu kaynaklar şöyle sıralanabilir:

1. Kadı İyâz, (ö.544/1149) Eş-Şifâ
2. Es-Süheylî, Abdurrahmân, (ö.581/1185) Er-Ravdu'l-Unuf
3. İbn Seyyidi'n-Nâs, (ö.734/1333) Uyûnü'l-Eser
4. Ed-Diyarbekrî Hüseyin, (ö.960/1552) El-Hamîs
5. İmâm-ı Kastallânî, (ö.923/1517) El-Mevâhibü'l-Ledüniyye
6. El-Kazerûnî, (ö.758/1357) Siyer-i Kazerûnî
7. Molla Mu'in Miskin (ö.954/1547) Mearicü'n-Nübüvve
8. Asilü'd-din Eş-Şirâzî (ö.884/1479) Dürcü'd-Dürer
9. Cemâlü'd-din Eş-Şirâzî (ö.926/1579) Ravzatü'l-Ahbâb
10. Musa bin Ukbe (ö.141/758) Kitabü'l-Megazî
11. Sibte ibnü'l-Acemî (ö.841/1437) Nuru'n-Nâs (Öztürk, 1997:38).

Eser Veysî'nin ölümüyle yarım kalmıştır. Daha sonra eserin tamamlanması için Nev'izâde Ataullah (ö.1044/1634), Bosnalı Sâmî'i Abdülkerim (ö.1096/1684), Bağdatlı Nazmizâde Hüseyin Murtezâ (ö. 1134/1721), Koçhisârzade Süleyman Tâlip (ö. 1206/1792), Koca Râgıp Paşa (ö.1176/1763), Ahmed Tıflî Efendi tarafından birer, Urfalı Nâbî (ö.1124/1712) tarafından da iki olmak üzere sekiz zeyl yazılmıştır (El-Shaman, 1982:LXXII).

Nâbî'nin Siyer-i Veysî'ye Yazdığı Zeyiller

17. yüzyıl şâir/nâsiri olan Nâbî, Siyer-i Veysî'ye iki zeyl yazmıştır. Nâbî'nin birinci zeyli, Siyer-i Veysî'ye yazılan en önemli zeyldir. Nâbî, bu zeyilde Veysî'den geri kalmamak için son derece süslü ve külfetli bir üslûp kullanmıştır. Nâbî'nin nesir alanındaki ustalığını kanıtlayan bu eser, Türkçe, Farsça ve Arapça beyitlerle süslenmiştir. Bu zeyl, Benî Kaynukâ Savaşı'ndan Mekke'nin fethine kadar meydana gelen olayları ihtivâ etmektedir.

Nâbî, birinci zeylinden yaklaşık yirmi yıl sonra ikinci bir zeyl daha yazmıştır. Bu eser, dönemin padişahı II. Ahmet (ö. 1106/1695) ve dönemin sadrazamı Silahdâr Alî Paşa(ö. 1128/1716)'ya yazılan medhiyelerle başlayıp Velid bin Ukbe'nin Benî Mustalık Kabilesinden zekat talep etme hadisesine kadar meydana gelen olaylardan bahsetmektedir.

Nâbî, zeyillerini yazarken birçok Arapça ve Farsça kaynaktan istifade etmiştir. Bu kaynaklardan bazıları aşağıda gösterilmiştir:

1. Kur'ân-ı Kerim²

Klasik Türk edebiyatının da en önemli kaynaklarının başında Kur'ân-ı Kerim gelmektedir. Nâbî, Veysî'nin Siyeri'ne yazdığı zeyillerde yaptığımız tespitlere göre yaklaşık yetmiş civarında ayet iktibâs etmiştir. Eserde iktibâs edilen ayetler, işlenen konunun muhtevâsını pekiştirmek ve olayları vuzûha kavuşturmak için referans gösterilen en önemli delillerdir. Nâbî, te'lif etmiş olduğu Siyer kitabında anlattığı olaylar hakkında nâzil olmuş ayetleri de referans göstermiştir. Örneğin Benî Kaynukâ Savaşı anlatılırken Benî Kaynukâ Kabilesi, Resûlullah'a verdiği sözü tutmayınca, "Andlaşma yaptığın bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan sen de onlarla yaptığın ahdi aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir" (Kur'ân-ı Kerim 8/ 58) ayetini anlattıklarına referans olarak göstermiştir. Uhud Savaşı anlatıldığı zaman da "Muhammed, ancak bir peygamberdir. O'ndan önce de peygamberler gelip geçmiştir" (Kur'ân-ı Kerim 3/144) ayeti iki defa tekrarlamıştır. Hamraü'l-Esed Savaşı'nda İslâm dinindeki güzellik ve müsamahayı göstermek için ise, "Onlar yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamber'inin davetine uyan kimselerdir. Onlardan güzel davranıp iyilik edenlere ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara büyük bir mükâfat vardır" (Kur'ân-ı Kerim 3/172) ayetini iktibâs etmiştir.

2. Hadis-i Şerifler

Hadis-i şerifler, Nâbî'nin de Siyer'inin temel kaynaklarındanıdır. Hadis, Hz. Peygamber'in sarf ettiği kutsal sözlere verilen addır. Benî Kaynuka Savaşı'ndan Velîd bin Ukbe'nin Benî Mustalık'tan zekât talep etme hadisesine kadar meydana gelen olaylarda Hz. Peygamber'in birçok sözü Nâbî'nin zeyillerinde dile getirilmiştir. Nâbî, zeyilleri te'lif ederken anlattığı konulara açıklık getirmek amacıyla Hz. Peygamber'in sözlerini iktibâs etmiştir. Uhud Savaşı'nda Talhat bin Ubeydillah'ın sadakat ve vefakârlığına binaen Resûlullah, "Kim ki cennet ehlini görmek istiyorsa Talhat bin Ubeydillah'ı görsün" (Hadis, Alî bin Sultan/Mirkatü'l-mefâtiḥ, 9. Cüz, s. 3955) Hayber Savaşı'nda Hz. Peygamber, Hz. Alî'ye hitaben "Allah'a yemin ederim ki senin vasıtanla Allah'ın onlardan tek bir kişiyi hidayete erdirmesi, senin için birçok erkek kızıl deveye sahip olup onları Allah yolunda sadaka vermenden daha da hayırlıdır" (Hadis, Buhârî/Sahîh, C. 4, s. 60) Nâbî'nin yazmış olduğu zeyillerde hadis kitaplarında kaynağını tespit edebildiğimiz otuz hadis bulunmaktadır. Çalışmanın kapsamının genişlememesi için birkaç örnekle sınırlı kaldık. Nâbî, hadis ilminde derin vukûfiyeti bulunan İmâm-ı Taberânî, Ebû Hüreyre, Buhârî, Ahmed bin Hanbel, Ahmed bin Salih, Beyhakî ve Ebû Nuaym gibi âlimlerden de alıntılar yapmıştır.

² Ayetlerin meâlleri, 1997'de Türk Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*'nden verilmiştir.

3. Siyer Kitapları

3.1. İbn Hişâm, Siyer

İbn Hişâm, târih, ahbâr, ensâb, nâhiv, lugat ve fıkıh âlimidir. Asıl adı Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik bin Hişâm bin Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî'dir. 708/1309 yılında Basrâ'da doğmuş, Mısır'da 218/833 yılında vefat etmiştir. (Fayda, 1999:71)

Nâbî, İbn Hişâm'ın Siyer'inden yaptığı rivayet örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

“Ve reh-neverd-i beyâbân-ı ibâ olan Cedd bin Qays idügi ‘an‘ane ile İmâm-ı Sa‘bî'den rivâyet-kerde-i **İbn Hişâm'dur.**” (M-88a/20-21)

“Tekâver-i hâme-i hoş-hırâm **İbn Hişâm** bu zemîn üzre kaçre-zen-i kelâmdur ki...” (M-95b/19-20)

3.2. Vâkıdî, Siyer

Vâkıdî'nin asıl adı, Ebû Abdillâh Muhammed bin Ömer bin Vâkid el-Eslemî el-Medenî'dir. Tarih, fıkıh hadis, kıraât, tefsir ve edebiyat âlimidir. 130/747 yılında Medine'de doğan Vâkıdî, 207/822 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. (Fayda, 2012: 471)

Nâbî, genel itibâriyle Siyer'inin bazı yerlerinde doğrudan veya dolaylı olarak Vâkıdî'den etkilendiğini aşağıdaki örneklerle göstermiştir:

“Yerâ‘a-i müşk-bâr-ı **Vâkıdî** ‘aleyhir’r-ağme bu siyâk üzre garîbe-nigâr-ı nağş-ı âşâr olmuştur ki...” (M-18a/11-12)

“**Vâkıdî** ‘aleyhi’r-rağme nâkildür ki...” (M-21b/23-24)

3.3. Kâdı İyâz, Şifâ-yı Şerîf

Kadı İyâz'ın asıl adı Ebû'l-Fazl İyâz bin Musâ bin İyâz el-Yahsubî'dir. Kadı İyâz diye bilinmektedir. 476/1083 yılında Sebte şehrinde doğan Kadı İyâz, fıkıh ve hadis sahasında tanınan bir âlimdir. 544/1149 yılında Merrâküşî'de vefat etmiştir. (Kandemir, 2001: 116)

Nâbî, Siyeri'nde Kâdı İyâz ve Şifa adlı eserinden yaptığı alıntı örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

“**Qâdı ‘İyâz Yahsubî-i Mâlikî** rahimehumu’llâh **Şifâ**'sında bu maqâlî Taḥâvî'den ‘alâ-tariḳü't-teslim lağme-i tesbîḥ-i taḥrîr idüp efâzıl-ı Şâfi‘iyye'den Şeyḥ Sa‘id-i Kâzerünî ‘aleyhi’r-rağme dağı Müntekâsı'nda çarb-ı tamgâ-yı taḥkîk itmişdür.” (M-136b/19-20)

3.4. Kâzerûnî, Müntekâ

Kâzerûnî'nin asıl adı Ebû İshâk İbrahim bin Şehriyar Kâzerûnî'dir. 352/963 yılının Ramazan ayında Şirâz civarındaki Kâzerûn köyünde doğmuş, 426/1035 yılında yine Kâzerûn'da vefat etmiştir. (Algar, 2002:145)

Kâzerûnî'nin Müntekâ'sından yapılan alıntı örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

“Kâdî 'İyâz Yaḥşubî-i Mâlikî raḥimehumu'llâh Şifâ'sında bu maḳâlî Tahâvî'den 'alâ-ṭarîkû't-teslîm-i laḥme tesbîḥ-i taḥrîr idüp efâzıl-ı Şâfi'iyeye'den Şeyḫ Sa'îd-i **Kâzerûnî** 'aleyhi'r-raḥme daḫı **Müntekâ**'sında ḍarb-ı tamgâ-yı taḫḫîk itmişdür.” (M-136b/19-20)

3.5. Tahâvî, Şerh-i Âsâr

Tahâvî, Hanefî mezhebinin meşhur âlimlerindendir. Asıl adı Ebû Ca'fer Ahmed bin Muhammed bin Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî et-Tahâvî'dir. 239/853 yılında Mısır'da doğup 321/933 yılında Kahire'de vefat etmiştir. (İltaş, 2010, 385)

Zeyillerde Tahâvî'nin Şerh-i Âsâr adlı eserinden yapılan alıntılar şu şekilde geçmektedir:

“Ekâbir-i E'imme-i Hanefiyye'den **İmâm-ı Tahâvî** raḥimehumu'llâh **Şerḫ-i Âsâr**'ında “*Hazâ ḥadişün şâbitün rûvâtühü şikâtün*” ta'bir-i sedd-i müdâḫil-i ihtilâf eylemişdür.” (M-136b/14-15)

“Kâdî 'İyâz Yaḥşubî-i Mâlikî raḥimehumu'llâh Şifâ'sında bu maḳâlî **Tahâvî**'den 'alâ-ṭarîkû't-teslîm-i laḥme tesbîḥ-i taḥrîr idüp...” (M-136b/19-20)

3.6. İmâm-ı Kastallânî, Mevâhibü'l-Ledüniyye

İmâm-ı Kastallânî'nin asıl adı Ebü'l-Abbas Şihâbüddin Ahmed bin Muhammed bin Ebî Bekr el-Kastallânî'dir. 851/1448 yılında Kahire'de doğmuştur. 15. ve 16. yüzyıllarda Mısır'da yetişen hadis, fıkıh ve kıraat âlimlerindendir. 923/1517 yılında Kahire'de vefat etmiştir. (Şenel, 2001:583)

Nâbî'nin Kastallânî'den naklettiği rivayet örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

“Taḥrîr-i **İmâm-ı Kastallânî** raḥmetu'llâhi 'aleyh üzre ḥazret-i faḫrû'r-rüsül 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm ḥazretleri çihil şabâḫ ḳabâ'il-i Süleym ü 'Uşayya ve Rı'l ve Zekvân'ı hedef-i du'â-i 'aleyhim idüp “*Allâhümmekfînî 'Âmiren*” du'âsıyla ol bed-fi'âlüh serî'ân leked-ḫ'âr-ı ḡazab-ı Rabb olmasını niyâz eylediler.” (M-44b/11-15)

“Tâ 'ahd-ı 'Abbâsiyân'a dek 'Arcün nâmiyla devr-i eyâdî-i tevârüş ü temellük iderek ümerâ-i Mu'taşımıyye'den Buḡâ-yı Türk Bâḡdâd'da iki yüz dînâra iştirâ eyledügin şâhibü'l-**Mevâhib** 'allâme-i **Kastallânî** ârâyiş-ı ḳarâb-ı taḫḫîk eylemişdür.” (M-30b/17-20)

3.7. Zührî, Siyer

Asıl adı Ebû Bekr Muhammed bin Müslim bin Ubeydillah İbn Şihâb ez-Zührî'dir. 51/671 yılında Medine'de doğup 124/742 yılında vefat etmiştir. Tabiîn devrinin tanınmış hadis ve fıkıh âlimlerindendir. (Özkan, 2013:544)

Nâbî'nin Zührî'den naklettiği rivayet aşağıda gösterilmiştir:

“**İmâm-ı Zührî** ‘aleyhi’r-raḥme bu zemîn üzre nigünsâr-ı cür‘adân-ı esrârdur ki...” (M-92b/14-15)

3.8. İmâm-ı Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl

İmâm-ı Zehebî'nin asıl adı Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed bin Ahmed bin Osman ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî'dir. 673/1274 yılında Şam'da doğmuştur. Diyarbakır'ın Meyyâfârikîn (Silvan) ilçesinde yaşamıştır. 748/1348 yılında Mısırda vefat etmiştir. (Altıkulaç, 2013:180)

Mîzânü'l-İ'tidâl'dan yapılan alıntı örneği aşağıda gösterilmiştir:

“**İmâm-ı Zehebî** raḥimehumu'llâh **Mîzânü'l-İ'tidâl** nâm te'lifinde ‘Ammâr bin Maṭar-ı Zeḥâvî'nün za'f-ı rivâyeti tavassuṭ ile ki ḥabbe-i vücûdî bu ḥadişüñ sübhâ-i silsile-i rûvâtî silkinde dâḥildür diyü cânib-i za'fın taḳviyye idüp Ebî Hureyre raḍiya'llâhü ‘anhuñ rivâyet-kerdesi olan “*Lem türedde's-şemsü ile'l-a'lâ Yûşa' bin Nûn*” ḥadişi ile te'sîs-i binâ-yı müdde'âsını te'sîs eylemişdür.” (M-136b/20-24)

3.9. Müinüddin Muhammed Emin Hirevî, Me'âricü'n-Nübüvve

Molla Miskin Müinüddin Muhammed bin Abdillâh el-Ferâhî el-Herevî diye de bilinir. Doğum tarihi belli değildir. 15 ve 16. yüzyıllarda İran'da yetişmiş hadis âlimlerindendir. 954/1547 yılında vefat etmiştir. (Şenel, 2005:159)

Me'âricü'n-Nübüvve'den yapılan alıntı örnekleri şunlardır:

“Şandûka-i şahâ'if-i **Me'âricü'n-Nübüvve'de** meşḥûn olan cevâhir-i aḥbârdandur ki...” (M-25a/13-14)

“**Me'âricü'n-Nübüvve'de** merḳûm olan rivâyât-ı mu'teberendür ki...” (M-35b/22-23)

3.10. İbn Sa'd, Tabakât

Asıl adı Abdillâh bin Muhammed bin Sa'd bin Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî diye de bilinir. 160/777 yılında Basra'da doğmuştur. Hadis, siyer, tarih ve ensab âlimidir. 230/845 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. (Fayda, 1999:294)

Nâbî'nin Tabakât adlı eserden yaptığı alıntı örneği aşağıda gösterilmiştir.

“**Tabakât-ı İbn Sa'd**'de nigâste-i yerâ'a-i yaḳîndür ki...” (M-173b/19)

3.11. Atâullâh bin Fazlullâh, Ravzâtü'l-ahbâb

Asıl adı Cemâlüddin Atâullâh bin Fadlullâh'tır. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. 926/1520 yılında vefat etmiştir. (El-Shaman, 1982:LXXXIII)

Nâbî'nin Ravzâtü'l-ahbâb adlı eserden aldığı rivayet örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

“Hattâ rivāyet-i **Ravzâtü'l-ahbâb** nakli üzere ‘umūmen āhālī-i diyār-ı kuds dest-efrāz-ı ittifāk olup...” (M-105b/19-20)

“Ser-şîşe-i taḥrīre vāz⁶ olunan bu nāz-būy-ı rivāyāt-çīde-i şaḥīfe-i **Ravzâtü'l-ahbâb**'dur. (M-112a/6-7)

3.12. Abdulmelik en-Nişâbûrî, Şerefü'l-Mustafâ

Abdulmelik en-Nişâbûrî, tefsir hadis, fıkıh ve tasavvuf âlimlerindendir. 407/1016 yılında vefat etmiştir.

Şerefü'l-Mustafâ'dan yapılan alıntı örneklerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

“Velestü übālī ḥīne uḡtelü Müslimen
‘Alā eyyi şıḡḡin kāne li’llāhü meşre‘ ī
Ve zālīke fī zātī'l-İlāhi ve in yeşā’
Yübārik ‘alā evşālī şelvin mümerreğın³” (M-41a/17-19)

“Enellezī semmetnī ümmī Ḥaydare
Dırgāmı ācām ve leysü kaşvere
‘Abelü’z-zirā‘ ayni ğalīzü'l-kaşre
Evfāhüm bi’ş-şā‘ i keyli’s-Sendere⁴” (M-124b/8-9)

³ “Ben, hangi meşakkat olursa olsun, Müslüman olarak Allah için öldürülsem umurumda değil. Bu söylediğim şey, Allah içindir. Eğer Allah isterse o taprağa gömülmüş uzuvlara bereket koyar.” Abdulmelik en-Nisâbûrî, Şerefü'l-Mustafa, Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye Yayınları, C. 4, s. 59, Mekke 1424)

⁴ “Ben de annemin Haydar adını taktığı adamım. Cesarete ormandaki en heybetli arslanlar gibiyimdir. Elim uzundur galebette her yere yetişir. Ve ben cömertlikte de Sender ölçeği gibiyim.” (Abdulmelik en-Nisâbûrî, Şerefü'l-Mustafa, Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye Yayınları, C. 3, s. 503, Mekke 1424)

3.13. Abdurrahmân Câmî, Şevâhidü'n-Nübüvve

Asıl adı Nûrüddin Abdurrahmân bin Nizâmiddîn Ahmed bin Muhammed el-Câmî olan Abdurrahmân Câmî, 817/1414 yılında Horasan'ın Cam şehrinin Harcird kasabasında doğmuş, daha sonra Molla Câmî adıyla meşhur olmuştur. 898/1492 yılında vefat etmiştir. (Okumuş, 1993:94)

Nâbî'nin Şevâhidü'n-Nübüvve adlı eserden yaptığı alıntı örneği aşağıda gösterilmiştir:

“Mü'essis-i mebânî-i veğâ Cenâb-ı 'Aliyü'l-Mürtażâ kerrema'llâhü vechehü bir müddet dağı zahîr-i mülk ü millet olan zuhr-ı kavîleri üzre ol bâb-ı sengîni cistrâsâ vaz' idüp ceşş-i İslâm ol ma'berden kal'aya duğul itdükleri Şevâhidü'n-Nübüvve'de muşarrağdur.” (M-126a/3-6)

4. Tarih Kitapları

4.1. Hüseyin bin Muhammed ed-Diyarбекrî, Târihü'l-Hâmis fi Ahvâl-i Enfusi'n-Nefis

Asıl adı Kadı Hüseyin bin Muhammed bin el-Hasen ed-Diyarбекrî'dir. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. 990/1582 yılında Mekke'de vefat etmiştir. (Özaydın, 1994:472)

Nâsir/şâir, Târihü'l-Hâmis fi Ahvâl-i Enfusi'n-Nefis adlı eserden aşağıdaki örnekleri alıntı yapmıştır:

“Lev kâne kıtîli 'Amrin ğayre kıtîlihi
Le-küntü ebkî 'aleyhi âhire'l-ebedi
Lakinne kıtîlehü men lâ-yu'âbü bihi
Men kâne yüd'â kadîmen beyðete'l-beledi⁵” (M-73a/18-19)

“Aliyyün remâ bâbe'l-Medîneti Haybere
Şemânîne şibren vâfiyen lem yüsellemi⁶” (M-126a/11-12)

⁵ “Eğer Amr'ın katili Alî olmasaydı, ben (onun dışındakiler için) ebede kadar ağlardım. Fakat öldürülen bundan dolayı kınanmaz. Çünkü O (Hazret-i Alî) önceden de şehrin seçkini (pehlivanı) olarak bilinirdi.” (Hüseyin bin Muhammed ed-Diyarбекrî, Târihü'l-Hâmîs fi Ahval-i Enfusi'n-Nefis, C. 1, s. 488, Beyrut)

⁶ “Hayber Savaşı'nda Hazret-i Alî'nin attığı oklar, seksen karışı geçiyordu.” (Hüseyin bin Muhammed ed-Diyarбекrî, Târihü'l-Hâmîs fi Ahval-i Enfusi'n-Nefis, C. 2, s. 51, Beyrut)

4.2. Taberî Tarihi

Asıl adı Ebû Cafer Muhammed bin Cerîr bin Yezîd el-Amûlî et-Taberî el-Bağdâdî'dir. 224/838 yılında Amul'de doğmuştur. Fıkıh, hadis, tarih, dil, tefsir alanındaki çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş bir bilim adamıdır. 310/923 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. (Fayda, 2010:314)

Nâbî, Taberî tarihinden yaptığı alıntı örneği aşağıda gösterilmiştir:

“Naḥnü benātü’ṭ-Tāriḳ
Nemṣî ‘alā’n-nemāriḳ
İn tuḳbilū nü‘āniḳ
Ev tüdbirū nüfāriḳ
Firāḳe ğayri vāmik⁷” (M-16b/13-14)

5. Divanlar

5.1. Alî bin Ebî Tâlib, Divan

Asıl adı Ebü'l-Hasen Alî bin Ebî Tâlib'dir. 600 yılında Mekke'de doğmuş, 661 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. (Kandemir, 1989:371)

Nâsir/şâir, konunun gidişatına göre bazı divanlardan da alıntı yapmıştır. Bu divanlardan biri de aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi Hz. Alî Divanı'dır.

“Fi'l-cübni ‘ārün ve fi'l-iḳbâli mekremetün
Ve'l-mer'ü bi'l-cübni lâ yencü minel-ḳaderi⁸” (M-16b/19-20)

“‘Abede'l-ḥicārete min sefāheti re'yihi
Ve ‘abedtü Rabbe Muḥammedin bişavābin
Lā taḥsebene'llāhe ḥāzile dīnihi
Ve nebiyyihi yā ma‘şere'l-aḫzābi⁹” (M-72b/25, M-73a/1)

⁷ “Biz Tarık'ın kızlarıyız, yastıklar üzerinde yürüyoruz. Eğer siz onları öldürürseniz (galip gelerseniz) size sarılırız. Eğer kaçarsanız, sevgisiz bir ayrılıkla sizden ayrılırız.” (Et-Taberî, C. 2, s. 512, Kahire)

⁸ “Korkaklıkta ar, ilerlemekte şeref var. İnsan korkaklıkta kaderden kurtulamaz.” (Alî bin Ebî Tâlib, Divan, s. 84, Beyrut 2005)

⁹ “Bilgisiz görüşünden dolayı taşta taptı. Ben karşılığını umarak Muhammed'in Rabbi'ne kulluk ettim. Zannetmeyin ey kavimler! Allah dinini ve nebisini rüsvay edecek.” (Alî bin Ebî Tâlib, Divan, s. 15, Beyrut: 2005)

5.2. Hassân bin Sâbit, Divan

Hassân bin Sâbit, 563 yılında Medine’de doğmuş, 680 yılında vefat etmiştir. Cahiliye döneminin parlak şairlerindendir. Savaşlara katılmamakla beraber Hz. Resûlullah’ı hicvetmeye kalkışanlara karşı hicivler yazardı. (Elmalî, 1997:399)

Nâbî’nin alıntı yaptığı divanlardan birisi de aşağıda örneği görülen Hassân bin Sâbit Divanı’dır.

“Benî Dârimin lâ tefherû inne faḥreküm
Ye’üdü vebâlen ‘inde zikri’l-mekârimi
Hebiltüm ‘aleynâ lâ tafherüne ve entüm
Lenâ ḥavelün mâ beynâ ḥasrin ve ḥâdimi¹⁰” (E-37b/5-6)

5.3. Abdullah bin Revâhâ, Divan

Asıl adı Ebû Muhammed Abdullah bin Revâhâ’dır. Medine’de doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. 629 yılında vefat etmiştir. Hz. Peygamber’in kâtiplerindendi. (Erdem ve Kılıç, 1988:129)

Nâbî, zeyillerde Abdullah bin Revâhâ Divanı’ndan da alıntı yapmıştır.

“Ḥallû benî’l-küffâri ‘an sebîlihi
Ḳad enzele’r-raḥmanü fi tenzîlihi
Fî şuhufin tütla ‘alâ resûlihi
Bi-enne ḥayre’l-ḳatli fi sebîlihi
Naḥnü ḍarabnâküm ‘alâ te’vîlihi
Kemâ ḍarabnâküm ‘alâ tenzîlihi
Ḍarben yüzilü’l-hâme ‘an maḳîlihi
Ve yüzhilü’l-ḥalîle ‘an ḥalîlihi
Yâ Rabb ‘innî mü’minün bi ḳiylihi
İnnî râ’eytü’l-ḥaḳḳe fi ḳabûlihi¹¹” (M-140a/10-13)

¹⁰ “Ey Benî Dârim! Övünmeyin. Sizin övünmeniz, iyilikler zikredildiğinde size bir vebal olarak döner. Yok olasınız. Siz, başkasının çocuğunu emzirip, hizmet eden ve bize tabi kişilerken bize karşı mı övünüyorsunuz?” (Hassan bin Sâbit, Divan, Dârü’l-kütübü’l-ilmîyye Yayınları, s. 227, Beyrut 1994)

¹¹ “Ey kafir oğulları! Resûlullah’ın yolundan çekiliniz. Rahman olan Allah o peygamberine indirdiği Kur’an’ın sayfelerinde “En hayırlı savaş Allah yolunda olan savaştır” İbâresi indirilmiştir. Nasıl Kur’an’ın iniş şekline göre sizinle savaşıyorsak tevîl ettiğiniz şekilde de sizinle savaşıyoruz. Öyle bir savaş ki başlar cesetten ayrılıyor, dost

Sonuç

Nâbî'nin te'lif etmiş olduğu zeyiller, Siyer-i Veysî'yi tamamlama amacıyla yazılan eserlerdir. Nâbî, bu eserlerde dil, şekil ve üslûp olarak Veysî'ye çok özenmiştir. Bu durum, Nâbî'nin zeyilleri te'lif ederken belirli sınırlar içinde kalmasına sebep olmuştur. Veysî, Siyer'ini te'lif ederken birçok Arapça ve Farsça kaynaktan istifade etmiş, Nâbî de bu yöntemi takip ederek zeyillerini yazarken birçok Arapça ve Farsça kaynaktan yararlanmıştı. Nâbî, eserinde yararlandığı kaynaklardan bazılarının adlarını doğrudan zikretmiş (Vâkîdî, Kastallânî, Zehebî Siyerleri gibi), bazı kaynaklarının ise adlarını zikretmeyip bu kaynaklardan alıntı yapmıştır (Taberî Tarihi, Alî bin Ebî Tâlib Divanı, Hassan bin Sâbit Divanı gibi).

17. yüzyıl şâir/nâsiri Nâbî'nin, telif etmiş olduğu bu zeyillerinde yararlandığı birçok kaynağın adını zikretmesi, O'nun te'lif ettiği eserlerin bilimsel olmasına verdiği önemin göstergesidir.

Sonuç olarak Nâbî, manzum eserlerinde duygu dilini, Siyer-i Veysî'ye yazdığı zeyiller gibi mensur eserlerinde ise düşünce dilini kullanmıştır.

Kaynakça

- Abdullah bin Revâhâ. (1982), *Divan*, Dârü'l-ulum Yay., Beyrut.
Abdumelik en-Nisâbü'rî. (1424), *Şerefü'l-Mustafâ*, Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiye Yay., Mekke.
ALGAR, Hâmid. (2002), *Kâzerûnî*, DİA, C.25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
Alî bin Ebî Tâlib. (2005), *Divan*, Dârü'l-maârife Yay., Beyrut.
ALTIKULAÇ, Tayyar. (2013), *Zehebî*, DİA, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
Buhârî. (1422), *Sahîh*, Dârü Toki'n-necât Yay., Şam.
CEBECİOĞLU, Ethem. (2004), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul.
DEVELLİOĞLU, Ferit. (1999), *Osmânlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Yay., Ankara.
ELMALI, Hüseyin. (1997), *Hassan bin Sâbit*, DİA, C.16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
EL-SHAMAN, Massad Süveylim Alî. (1982), *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyeri'nin Türkçe Tercümesi*, II Cilt, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi İlahîyat Fakültesi, Ankara.
El-Vâkîdî. (1989), *Magâzî*, Dârü'l-a'lemî Yay., Beyrut.

dosttan ayrılıyor. Ya Rabbi! Ben Allah'ın sözüne iman ediyorum. Çünkü ben hakkı onun sözünde buldum.” (Abdullah bin Revâhâ, *Divan*, Dârü'l-ulum Yayınları, s. 144, Beyrut 1982)

- ERDEM, Sargon-Kılıç, Hulusi. (1988), *Abdullah bin Revâhâ*, DİA, C.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Et-Taberî Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr. *Tarihü't-Taberî Tarihü'r-Rüsûli ve'l-Mülûk*, (Tahkik, Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), Dârü'l-maarife Yay. 2. Cilt Kahire.
- FAYDA, Mustafa. (1999), *İbn Hişâm*, DİA, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- FAYDA, Mustafa. (1999), *İbn Sa'd*, DİA, C. 20. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- FAYDA, Mustafa. (2010), *Taberî, Muhammed bin Cerîr*, DİA, C.39, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, İstanbul.
- FAYDA, Mustafa. (2012), *Vâkıdî*, DİA, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- HAMİDULLAH, Muhammed. (2003), *İslâm Peygamberi*, İmaj yay., 2. Cilt. Ankara.
- Hassan bin Sâbit. (1994), *Divan*, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye Yay., Beyrut.
- Hüseyin bin Muhammed ed-Diyarbekrî. *Tarihü'l-Hamis fi Ahvâl-i Enfusi'n-Nefis*, Dârü's-sadr Yay., Beyrut.
- İbn Hişâm. (1955), *Siretü İbn Hişâm*, Mektebetü Mustafâ Yay., Mısır.
- İLTAŞ, Davut. (2010), *Tahâvî*, DİA, C.39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İmam-ı Kastallânî. *el-Mevâhibü'l-Ledüniyye*, el-Mektebetü't-tevfikiyye Yay., Kahire.
- İstanbul Kitaplıkları, Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğları, I. Türkçe Tarih Yazmaları 5. Fasikül*, (1945), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KANDEMİR, M. Yaşar. (1989), *Alî*, DİA, C.2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KANDEMİR, M.Yaşar. (2001), "Kâdî İyâz", DİA, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- MUTÇALI, Serdar, (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul.
- Nâbî Yûsuf bin Abd-Allah Ruhâvî, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Millî Kütüphane, Arşiv No: 45 Ak Ze 197.
- Nâbî Yûsuf bin Abd-Allah Ruhâvî, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Âtîf Efendi Koleksiyonu Arşiv No: 1751, İstanbul.
- Nâbî Yûsuf bin Abd-Allah Ruhâvî, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Âtîf Efendi Koleksiyonu Arşiv No: 1750, İstanbul.
- OKUMUŞ, Ömer. (1993), *Câmî, Abdurrahman*, DİA, C.7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim. (1994), *Diyarbekrî*, DİA, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZKAN, Halit. (2013), *Zührî*, DİA, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Nuran, (1997), *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- PARLATIR, İsmail, (2006), *Osmânî Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara.
- REDHOUSE, Sir James, (1992), *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yay., İstanbul.

- STEİNGASS F. (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Librairie du Liban, Beirut.
- Şemseddîn Sâmi, (1996), *Kâmûsü'l-A'lâm*, VI cilt, Kaşgar Yay., İstanbul.
- Şemseddîn Sâmi, (1996), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul.
- ŞENEL, Abdülkadir. (2001), *Kastallâni*, DİA, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ŞENEL, Abdülkadir. (2005), *Molla Miskin*, DİA, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şeyhülislam Mehmed Es'ad Efendi, (1999), *Lehçetü'l-Lügat*, (haz. A.Kırkılıç), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- Tâhirü'l-Mevlevî, (1973), *Edebiyat Lügatı*, Enderun Yay., İstanbul.
- Tarama Sözlüğü*, (1963-72), VI Cilt, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.